

TIINA ROSENBERG

Recensioner

Kati Mustola & Jens Rydström (red.): Criminally queer: Homosexuality and criminal law in Scandinavia 1842–1999, Amsterdam, Aksant, 2007. (311 sidor)

Kati Mustola & Johanna Pakkanen (red.): Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa (Regnbågs-Finland: Sexuella och könsminoriteter i Finland), Helsinki, LIKE, 2007. (299 sidor)

VAD BETYDER NORDEN? Som en historisk konstruktion omfattar Norden Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge och Sverige. De olika delarna av Norden har hängt ihop i mer eller mindre koloniala relationer genom århundraden. Alla delar av Norden har inte haft kontakt med varandra och alla kan inte heller förstå varandras språk. Det finsktalande Finland skiljer sig från de övriga nordiska länderna genom finskan som språk och genom sina blodiga 1900-talskrig. Om vi betraktar den nordiska lagstiftningen ur ett finskt perspektiv tillhör Finland, tillsammans med Island, Grönland och Färöarna, Nordens periferi, medan Danmark, Norge och Sverige i flera avseenden varit den homovänliga lagstiftningens föregångsländer. Denna politik har syftat till en integrering av homosexuella, något som i sin tur velat göra de homosexuella medbor-

garna delaktiga i den skandinaviska välfärdsstaten.

De intensiva diskussioner som fördes av många queerteoretiskt inspirerade forskare under 1990-talet om värdet av en fortsatt forskning inom forskningsområdet lesbiska och gaystudier (*Lesbian and Gay Studies*) var på många sätt en icke-diskussion eftersom de nordiska länderna inte hade särskilt mycket av homosexualitetsforskning att uppvisa. Lesbiska- och gaystudier har aldrig bedrivits på något samlat sätt i Norden. Därför har queerforskning som paraplybegrepp i allt väsentligt kommit att ersätta och utvidga benämningen lesbiska- och gaystudier till HBTQ-studier. Detta beror till stor del på att allt för mycket av arbete återstår att uträtta på området. Kunskapsluckorna är stora och mycket arbete återstår att göra för att vi ska få en större inblickar i de icke-heterosexuellas och icke-könsnormativas historia.

Det finns inte någon enhetlig grupp som idag på ett enkelt sätt kan kallas homosexuella, utan en synnerligen brokig skara av olika identiteter och människor som löst binds samman genom det faktum att de inte är heterosexuella. När det gäller lagstiftning, policyfrågor och politiskt arbete som syftar till lagstiftning är det dock nödvändigt att tala om vissa skiljelinjer mellan olika grupper av medborgare – de som omfattas av lagarna, och de som inte omfattas av dem. Lagstiftningens perspektiv är oundvikligen normativt därför att lagar alltid är normativa. Det som gäller här är frågan hur heteronormativ lagstiftningen är idag, huruvida den exkluderar alla eller delar av icke-heterosexuella livsstilar genom att kriminalisera dem och ställa dem utanför lagstiftningen, eller om lagstiftningen är inkluderande genom att möjliggöra och skydda även de icke-heteronormativa livsstilarna.

Sateenkaari-Suomi: Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen historiaa (Regnbågs-Finland: Sexuella och könsminoriteter i Finland) är

en antologi som sammanställts i historiebokens form med anledning av en utställning med samma namn på Vanda Stadsmuseum utanför Helsingfors. I *Sateenkaari-Suomi* finns allt från teaterhistoria, film, religion, regnbågsfamiljepolitik, homosexualitet på landsbygden, transgender, homorörelsens historia och symboler till Tom of Finland och idrott. Finländska icke-heterosexuella kulturpersonligheter som Edith Södergran, Hagar Olsson, Tove Jansson, Vivica Bandler, Gunnar Björling och Christer Kihlman, för att nämna några exempel, tar nu steget ut ur garderoben. Som finsk läsare känns det skönt att äntligen få ta del av denna historia i en så avspänd form. Det är inga stora komma-ut-manifestationer utan en del av nationell historia som äntligen börjar få form ur ett annat perspektiv.

Medan *Sateenkaari-Suomi* är folkbildande är *Criminally Queer: Homosexuality and criminal law in Scandinavia 1842–1999* en akademisk bok som sammanfattar lagstiftning kring samkönad sexualitet i samtliga nordiska länder. Redaktören Kati Mustola påpekar, att "The brutal civil war and World War Two left their mark in the Finnish conception of masculinity that made a heteronormative 'straightening up' through law more accentuated here than in other Scandinavian countries."

Den ökande homofobin under efterkrigstiden hade enligt Mustola med de bittra erfarenheterna från de finska krigen att göra. Man kan förstås hävda att homofobin var allestädes närvarande i det kalla krigets Europa och i McCarthys USA. Finländare var också bittra över att Sverige klarat sig genom kriget och dessutom profiterat av det. Den gamla mindervärdes känslan blommade upp på nytt, hävdar Mustola. Detta yttrade sig genom en överbetonad maskulinitet på bekostnad av de svenska "veklingar". Homosexualitet etnifierades och kallades "den svenska sjukan".

Här finns allt man kan önska sig: nyttiga historiska fakta med

årtal för lagstiftning beträffande samkönad sexualitet nu lätt tillgängliga i en och samma bok. Det finns även rikligt med statistik. Det är också utomordentligt att boken också inkluderar Grönland, Island och Färöarna. Kapitlen är en blandning av kriminologi, historia, sociologi och även genusvetenskap. Det finns också ett eget kapitel som reflekterar över att det finns så lite material om samkönade kvinnorelationer i de skandinaviska arkiven och brottsregistren. I Norge fanns exempelvis ingen lagstiftning mot kvinnors samkönade relationer och efter 1854 ställdes inga kvinnor inför rätta för samkönade sexuella handlingar. Däremot var åldersfrågan en stor fråga i Norge: att unga skulle förföras in i homosexualitet. Thorgerdur Thorvaldsdottir skriver att även om homosexualitet inte varit straffbart i Island sedan 1940 är dess historia ändå förknippad med tystnad. Därför är det anmärkningsvärt att Pridesfestivalen i Reykjavik numera nästan konkurrerar med Nationaldagen i antalet deltagare. I en historisk kontext innebär det att år 2006 – drygt 30 år sedan den förste islänningen offentligt kom ut och fick lämna landet – ca 40 000 människor, ca 10–15 procent av den isländska befolkningen, samlades i centrala Reykjavik för att delta i ”Hinsegindagar” år 2006 för att uttrycka sin solidaritet med HBT-personer i Island.

De mer okända Grönland och Färöarna, dit Jens Rydström begivit sig, uppenbarar därmed en annan sida av det skandinaviska koloniala arvet. Rydström skriver att medan Grönland förr varit en *terra incognita*, en symbol för dansk maskulinitet, betraktades Färöarna som en delvis efterbliven folkloristisk provins befolkad av konservativa kristna som klagade ständigt och var ekonomiskt tärande. Rydström skriver att Färöarnas konservatism inte hade något med ”efterblivenhet” att göra. Tvärtom, skriver han. Homosexualitet har som koncept konstruerats snarlikt på Färöarna på samma sätt som i den övriga västvärlden. Starka lutheranska värderingar och en tung

social kontroll gör ett liv som öppen HBT-person svår. Starkt exkluderande mekanism kombinerad med en enkelbiljett till Köpenhamn gör att HBT-personer lämnar Färöarna och därmed lämnar fältet fritt för de konservativa.

Grönland är ett svårare fall med starkt rasistiska och koloniala förtecken. I Grönland behövde samkönad sexualitet inte regleras med samma queera uttåg till Danmark som fallet varit med Färöarna. Rydström skriver att samkönad sexualitet aldrig varit någon kontroversiell fråga i Grönland, men den har inte heller diskuterats öppet. Det finns en annan sexuell och genusförståelse och en tydlig konflikt med kristendomen.

Både *Sateenkaari-Suomi* och *Criminally Queer* är viktiga bidrag till det numera ständigt växande kunskapsområde som dokumenterar och analyserar de icke-heterosexuella och icke-könsnormativa nordiska historia. Båda böckerna bidrar med viktig kunskap om de nordiska ländernas lagstiftning och kulturhistoria. I synnerhet *Criminally Queer* är användbar även i en internationell kontext med sin noggranna redogörelse för förhållandena i de nordiska länderna. Läsningen av dessa böcker ger verkligen mersmak. Vi behöver mer HBTQ-historia.